

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 42 -

april-mei-juni 2004

Litouwen: de Interbellum-periode

5 litas 1925, zilver

Het ontstaan van de bank van Litouwen

Tijdens de periode 1918-1922 werd de functie van de uitgiftebank in Litouwen verzorgd door de Duitse Darlehnskasse Ost en betalingen konden gebeuren met het door haar uitgegeven “osto”-geld. Dit systeem werd ontwikkeld in de lente van 1916 door de Duitse invallers. Eigenlijk werd dit systeem bedacht om de bezette Oostlanden te kunnen beroven. Volgens de overeenkomst van 30 december 1918 zou de Darlehnskasse Ost een lening van 100 miljoen mark toekennen aan de Litouwse regering in ruil voor het recht dat de Darlehnskasse de uitgiftebank van Litouwen zou worden en dat het “osto”-geld als legaal betaalmiddel in Litouwen zou gelden. Zo ontstond een monetaire unie met financiële belangen voor Duitsland, zonder enige controle van de Litouwse regering.

Op 26 februari 1919 gaf de Litouwse regering het “osto”-geld de naam “auksinas”. De intenties van de Litouwse regering om in 1919 en in 1920 eigen munten uit te geven en een uitgiftebank te stichten werden niet geïmplementeerd.

In 1922, door de inflatie van de Duitse mark zakten de economie en de sociale voorzieningen in Litouwen in elkaar. De naderende verkiezingen voor de Seimas dwongen de regering om de plannen voor een uitgiftebank en de introductie van een nationale munt, te versnellen. Op 9 en 11 augustus 1922, na lange debatten, keurde de grondwettelijke Seimas de wetten goed omtrent een nationale munt en een Litouwse nationale bank.

Verantwoordelijke uitgever : L. VERBIST, Berkelei 31, 2860 SINT-KATELIJNE-WAVER

Afgifte Kantoor Gent X P209161

Op 27 september 1922 had de eerste stichtingsvergadering van aandeelhouders plaats. Zij verkozen het management van de nationale bank en keurden de documenten goed voor de oprichting ervan. De akte van de president van 28 september duidde de gouverneur en zijn afgevaardigde aan. Met een staf van 5 leden begon de bank haar activiteiten op 2 oktober. Dezelfde dag werd de "litas" in omloop gebracht. Na 700 jaar geschiedenis als onafhankelijke staat, richtte Litouwen op deze manier een nationale uitgiftebank op; dit alles gebeurde met eigen middelen en fondsen en zonder technische bijstand van andere landen. De betekenis van de oprichting van de Nationale Bank van Litouwen en van hun muntsysteem, ligt vooral in het feit dat Litouwen brak met de monetaire unie met Duitsland en zo de ongunstige economische en financiële impact op de Litouwse munt en economie elimineerde.

Daarenboven, de stichting van de Nationale Bank en de uitgifte van eigen munten versterkte de economische onafhankelijkheid en vormde de voorwaarden om een kredietpolitiek te ontwikkelen, hetgeen noodzakelijk was om de economie te laten herleven. De uitgifte van de litas voorkwam een monetaire chaos en speculatie. Voor de uitgifte van de litas waren er 11 tot 13 verschillende munten gelijktijdig in omloop: gaande van de Tsaar- en Kerenskyroebels tot Duitse en Poolse marken, US-dollars en vele anderen.

We kunnen noteren dat Litouwen het laatste land was dat na WO I zijn eigen Nationale Bank oprichtte en een eigen muntsysteem introduceerde. In Polen gebeurde dit reeds op het einde van 1918, in Letland in 1919, in Estland in 1921. Deze lacune was te wijten aan verschillende redenen: de langere bezetting veroorzaakte een sterkere economische verarming, Litouwen had het moeilijker en het duurde langer om zijn onafhankelijkheid af te dwingen en een conflict met Polen had eveneens een negatieve impact. De voornaamste reden was echter die monetaire unie met Duitsland.

Het nationale monetair systeem

De "auksinas" en Duitse marken die in omloop waren werden in een periode van 3 maanden (tot eind 1922) vervangen door de "litas". De wisselkoers schommelde met de koers van de USD ten opzichte van de DEM. De zware inflatie van de auksinas (in oktober 1922 was de koers 175:1 en tegen eind 1922 was ze 850:1) zorgde ervoor dat midden 1923 de litas ingevoerd werd in de Klaipeda-regio.

De Bank van Litouwen moest de bankbriefjes die in omloop waren voor $\frac{1}{3}$ dekken met goud. Het overige deel werd gedekt met vreemde munten en handelsbalansen.

Tot 1925 werden er geen muntstukken gebruikt in Litouwen, alle betalingen gebeurden met bankbiljetten in litas en cents. Het eerste geld dus dat door de Bank van Litouwen werd uitgegeven waren de interim bankbriefjes (10 september 1922) van 1, 5, 20, 50 cents en 1 en 2 litas. Deze briefjes werden hals over kop gedrukt door de Otto Elsherdrukkerij in Berlijn. Deze briefjes waren heel eenvoudig van uitzicht en weinig beveiligd tegen namaak. In afwachting van de definitieve bankbriefjes zorgde dit interim-geld ervoor dat buitenlands geld kon geweigerd worden en men op die manier de verliezen te wijten aan de hoge inflatie kon beperken.

De eerste bankbriefjes van 1922

De definitieve bankbriefjes hadden waarden van 1, 2, 5, 10, 50 cents en 1, 2, 5, 10, 50, 100 litas en werden gedrukt door de A. Hase Compagnie in Praag op 16 november 1922. Het ontwerp werd getekend door kunstenaar Adomas Vamas. Door de uitgifte van permanente bankbriefjes op het einde van 1922, konden de interimbiljetten uit de omloop worden genomen. Later werden nog 2 nieuwe biljetten in omloop gebracht, nl. een biljet van 500 litas in 1925 en een biljet van 1000 litas in 1926. Deze bankbiljetten en de latere uitgiften werden verzorgd door Breadbury, Wilkins and Co in Engeland, die de aanbesteding had gewonnen. De ontwerpen werden getekend door volgende kunstenaars: Adomas Galdikas, Vytautas Jomantas, Antanas Pmuidzinavičius.

De nieuwe bankbriefjes van 1922

Een belangrijke gebeurtenis tijdens de monetaire geschiedenis van Litouwen gedurende deze interbellum-periode was de uitgifte in 1925 van eigen muntstukken. Dit na meer dan een eeuw. Tot 1936 werden enkel koperen munten (cents) en zilveren munten (litas) aangemunt door afwisselend het Engelse bedrijf King's Norton Metal Works en de Royal Mint. Zij sloegen 50 miljoen muntstukken. Door de uitgifte van deze munten werden langzaam maar zeker de bankbriefjes met dezelfde waarde uit omloop genomen.

De munten van 1925 in aluminium-brons

Wanneer er geen munten meer beschikbaar waren van de uitgifte van 1925, werd een nieuwe bestelling geplaatst bij de Spindulys Munt in Kaunas, die in 1936 werd opgericht.

De munten van 1936 in brons

De zilveren munten die hier werden aangemunt hadden een hoger zilveragehalte (0,750), terwijl in Engeland een gehalte van 0,500 als standaard gold. De Kaunas Munt sloeg meer dan 23 miljoen stukken van de uitgifte van 1936 en ongeveer 180.000 herdenkingsmunten van 10 litas. De ontwerpen hiervoor werden verzorgd door beeldhouwer Juozas Zikaras.

De intentie om gouden munten te maken en uit te geven werd niet gerealiseerd, waarschijnlijk door de “stijl” van die tijd. Na wereldoorlog I bevatten de meeste monetaire systemen geen gouden munten, vermoedelijk omdat de meeste regeringen de goudreserves wilden behouden om devaluaties het hoofd te kunnen bieden.

De vereffening van de Nationale Bank van Litouwen

Zodra de Sovjetunie de bezetting van Litouwen afkondigde, stortte zij zich in de eerste plaats op de goudreserves van de Nationale Bank en op haar munt de litas. Patriottisch ingestelde ministers samen met de gouverneur van de Bank boden in den beginne actief weerstand, zodat de bezetter zich een tijdje gedeisd hield.

Op 1 augustus 1940 werden de Nationale Bank van Litouwen, samen met andere banken en kredietinstellingen, genationaliseerd. Deze nationalisatie had meer weg van een confiscatie. De aandeelhouders van de Bank verloren hun geld en de houders van kluisen in de Bank werden van hun inhoud beroofd. Na de aanhechting van Litouwen bij de Sovjetunie werd de Bank beheerd door een verantwoordelijke van de staatsbank van de USSR. Alle voorbereidingen om de Bank van Litouwen op te nemen in de Staatsbank van de USSR werden genomen: procedures voor kredietverlening, regels voor geldcirculatie en dergelijke werden dringend veranderd volgens de regels van de Sovjetunie. De klanten van banken in liquidatie werden overgebracht naar de Nationale Bank. Deze strategie zorgde ervoor dat de vroegere eigenaars van de bedrijven verarmden, zodat sociale groepen tegen elkaar konden opgezet worden en de private sector praktisch volledig werd geliquideerd.

Afbeeldingen op de Litouwse munten

Op de voorzijde van alle Litouwse munten vinden we ridder Vytautas terug. Hij is de stichter van Litouwen. Hij leefde van 1350 tot 1430 en werd in 1382 door de Teutoonse Orde op de troon geplaatst als groothertog van Litouwen. Vooraleer hij in 1429 tot koning zou gekroond worden, overleed hij op 27 oktober te Trakaï. In het Pools noemen ze hem Witold.

10 litas 1936, zilver, groothertog Vytautas

De enige 2 zilveren herdenkingsmunten van 10 litas die Litouwen heeft geslagen, tonen enerzijds opnieuw groothertog Vytautas en anderzijds Smetona.

10 litas 1938, zilver, Antanas Smetona

Antanas Smetona (1874-1944), Litouws staatsman en journalist, werd in 1919 de eerste president van Litouwen. Eigenlijk werd hij reeds in september 1917 (tijdens de Duitse bezetting) unaniem verkozen als president door de Lietuvos Taryba (Raad van Litouwen). Van april 1919 tot juni 1920 werd hij dan officieel president van de staat Litouwen. In 1921 was hij voorzitter van de Litouwse delegatie te Riga om het grensconflict met Letland te regelen en begin 1923 was hij de afgevaardigde die onderhandelde met de geallieerden in verband met de crisis omtrent het Memelgebied (Klaipėda). In 1923 werd hij leraar filosofie aan de nieuwe universiteit van Kaunas. Na een militaire staatsgreep op 16-17 december 1926 werd Smetona opnieuw tot president verkozen van de Litouwse republiek. Na zijn herverkiezing in 1931 en 1938 moest hij op 15 juni 1940 vluchten voor de Sovjetbezetter. Hij stierf in de USA op 9 januari 1944.

5 litas 1936, zilver, Jonas Basanavičius

De enige 5 litas zilveren herdenkingsmunt die werd geslagen toont het portret van dr. Jonas Basanavičius (1851-1927). Hij werd de “Patriarch van de Litouwse Renaissance” genoemd. Hij was geneesheer en folklorist en stichtte de Litouwse Wetenschappelijke Vereniging in 1907.

Tony Dewit